

AMEA yeni mərhələdə: elmi fəaliyyətin təşkilində sinergizm

(Prezident İlham Əliyevin çağırışları fonunda)

III MƏQALƏ

Azərbaycan dövlətinin ən yüksək elmi müəssisəsi Elmlər Akademiyasıdır. Bu akademiyanın işi və orada işləyənlərin səviyyəsi, şübhəsiz ki, başqalarından yüksəkdir, yüksək də olacaq. Azərbaycan Elmlər Akademiyası dövlətin akademiyasıdır.

**Heydər ƏLİYEV,
Ümummilli lider**

1997-ci ildə Ulu öndər yuxarıda vurğulanan fikirlərlə yanaşı, onu da demişdi ki, biz akademiyanın hörmətini həmişə qoruyub saxlamalıyıq, heç vaxt imkan vermək olmaz ki, akademiya, yüksək səviyyəli elmi-tədqiqat institutlarımız cürbəcür özəl elmi müəssisələr arasında ərisin, itsin. Buna yol vermək olmaz. Bu fikirlərdən aydın olur ki, AMEA Azərbaycan dövləti üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir və həm də bu elmi təşkilatın üzərinə böyük tədqiqat məsuliyyəti düşür. Biz bu ümumi kontekst çərçivəsində II məqalədə ifadə olunan fikirləri inkişaf etdirməyə çalışacağıq.

Birgə elmi və elmi-texniki tədbirlərin təşkili

Bu baxımdan II məqalədə vurğuladığımız sonuncu tezis fonunda 7-ci və 8-ci istiqamətlərin (“birgə elmi və elmi-texniki tədbirlərin təşkili” və “fənlərarası fəaliyyətin inkişaf etdirilməsi və icrasının təkmilləşdirilməsi məqsədilə Direktorlar Şurasının yaradılması”) də iki mühüm cəhət ifadə etdiyini görmək mümkündür. Onlar elmi fəaliyyətin təşkilində AMEA-daxili və kənar mühit miqyaslarında funksional aspektinə aiddir. 7-ci istiqamətdən başlayaq.

Müasir anlama görə, elmi tədqiqatların təşkili biliklərin formalaşmasında önəmli rol oynayır. Burada həm prosesin sırf araşdırma aspektində idraki aspekti, həm də alınan biliklərin praktiki tətbiqinin səmərəliliyi baxımından əhəmiyyətlidir. Onlardan biri müzakirələr əsasında ən aktual mövzuların dairəsinin dəqiqləşdirilməsi ilə bağlıdır. Digəri isə tədqiqatçılar arasında kommunika-

siyanın (informasiya və bilik mübadiləsi) canlı təşkili ilə əlaqəlidir. Təcrübə göstərir ki, bu iki aspekt sintez halında elmi axtarışlar mühitini daha səmərəli edə bilər. Məsələnin kommunikasiya tərəfi həm də alimlərin elmi əsərləri vasitəsilə yaradıcı “ünsiyyətdə” olmaqla sıx əlaqəlidir. Bu səbəbdən, dünya miqyasında tədqiqatçılar bir-birinin yaradıcılığı ilə tanış olmağın ortaq standartlarını, normalarını axtarırlar. İmpaktfaktor indeksli jurnallar buna xidmət edə bilər.

Deməli, elmi tədbirlərin müxtəlif miqyaslarda təşkili, faktiki olaraq, bir neçə səviyyədə elmi fəaliyyəti gücləndirməyə imkan yarada bilər. Birincisi, müxtəlif elmi müəssisələrin əməkdaşları birgə müzakirələr əsasında ümumi mənzərə haqqında ortaq təsəvvürə malik ola bilərlər. Nümunə kimi, AMEA-da yeni rəhbərliyin hər hansı elmi problemlə bağlı müxtəlif institutların birgə müzakirəsinin təşkil etməsini göstərə bilərik. Onun konkret faktı kimi, Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutu ilə Filologiya, Tarix və Folklor institutlarının “milli fəlsəfə necə mümkündür?” sualı ətrafında ortaq müzakirələrin aparılmasını göstərə bilərik.

Maraqlıdır ki, məruzəçi filosof deyildi, lakin təhlilləri diqqəti çox çəkdi və geniş müzakirələr fərqli fənlərin baxışlarının həm özəlliyini, həm də ortaq baxışların formalaşmasının idraki sərhədlərini müəyyən etməyə imkan yaratdı. Təbii ki, bu kimi proseslər davamlı olmalıdır. Müzakirələrin sonunda da bu qənaətə gəldi. Bundan daha əhəmiyyətli və maraqlı olan isə praktiki aspektdə AMEA və institut rəhbərlərinin oxşar tədbirlər təşkil etmək üçün real addımlar atması oldu. Artıq filosoflar, tarixçilər, filoloqlar, folklorşünaslar, şərqşünaslar və digər ictimai və humanitar elm sahəsinin tədqiqatçıları tez-tez birgə tədbirlərdə müzakirələr aparırlar.

Bu bağlılıqda AMEA rəhbərliyinin birbaşa motivəedici və təşkilədiçi təşəbbüsləri əsasında Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunun rəhbərliyi aktiv surətdə müasir və klassik Azərbaycan şair və yazıçılarının yaradıcılığının müxtəlif aspektlərini filoloqlar, tarixçilər, şərqşünaslar və folklorşünaslarla dərinləndirən müzakirə etmələrini xüsusi vurğulamaq lazımdır. O cümlədən son zamanlar Azərbaycan tarixinin, Azərbaycan–Türkiyə, Azərbaycan–Pakistan, Azərbaycan–Rusiya və sair münasibətlərin aktual məsələlərinin tarixçilər, filosoflar, siyasətçilər, filoloqlar, şərqşünaslarla birgə müzakirəsi maraqlı interdisiplinar yaradıcılıq mühitinin formalaşmasına əlavə təkanlar verir. Belə

görünür ki, AMEA rəhbərliyi bu istiqamətdə institutların fəallığını artırmaq üçün lazım olan addımları atmaqda qərarlıdır.

Şübhə yoxdur ki, sosio-humanitar elmlərin fənlərarası əlaqələr istiqamətində ortaq araşdırma sahəsi axtarışları özünün müsbət bəhrəsini verəcəkdir və həmin prizmada milli ideya və ölkənin strateji inkişafı kimi əsas idraki araşdırma hədəfinin daha adekvat tədqiqi üçün mübit fəaliyyət mühiti formalaşmaqda davam edəcəkdir. Bu baxımdan artıq AMEA-nın demək olar ki, bütün institutları müxtəlif aspektlərdən yeni tarixi mərhələdə milli ideyanı və strateji inkişaf konsepsiyasını araşdırırlar.

Elmi tədbirlərin təşkilinin digər aspekti AMEA ilə kənarında olan elmi müəssisələr və ya akademik strukturlarla birgə tədbirlər təşkil etməsi ilə əlaqəlidir. Bu istiqamətdə AMEA rəhbərliyi konkret və səmərəli addımlar atır. Nümunə kimi, qardaş Türkiyənin və digər türk dövlətlərinin elmi strukturları ilə yeni səviyyədə əməkdaşlığı nümayiş etdirən tədbirlərin təşkilini göstərə bilərik. Bu fəaliyyət nəticəsində artıq AMEA Türkiyənin impaktfaktorlu indekse malik nəşrləri ilə daha sıx və konkret nəticələr verən münasibətlər qura bilmişdir. AMEA rəhbərliyi eyni məntiqə Mərkəzi Asiya dövlətləri ilə əlaqələri gücləndirir və genişləndirir. İndi həmin regionda keçirilən mühüm elmi tədbirlərə Azərbaycan tərəfi də mütləq dəvət alır.

Bütün bunların fonunda AMEA rəhbərliyinin hər bir əməkdaşın elektron ünvanda yaradıcılığının geniş əks olunmasını tələb etməsi vacibdir. Bütövlükdə, AMEA-da yeni texnoloji mexanizmlərin tətbiqinin yeni səviyyəyə yüksəldilməsi ilə bağlı AMEA Rəyasət Heyətində xüsusi “Elektron Akademiya” şöbəsinin yaradılması öz müsbət nəticələrini verməkdədir. Vurğulanan kontekstdə AMEA-da yaradılmış Direktorlar Şurası da elmlərarası əlaqələrin inkişafına öz töhfəsini verməlidir.

Direktorlar Şurası

Bu, yeni tarixi mərhələdə müxtəlif elm sahələri arasında praktiki əməkdaşlığı gücləndirmək işinin təşkili və konkret proqramların hazırlanaraq icrasına başlanılması baxımından olduqca faydalı görünür. Eyni zamanda AMEA-nın bütün institutlarının rəhbərlərinin demokratik əsasda müzakirələrdə iştirakı təşkilatda kollegial qərarların alınması imkanlarını genişləndirir. Bu kontekstdə məsələnin iki aspektini vurğulamaq lazımdır.

Birincisi, hər bir institutun yaradıcılıq planlarının digər institutlarla müzakirə əsasında dəqiqləşdirilməsi ilə bağlıdır. Bütün institutlar bu sahədə bir-birlərini artıq zamanında və açıq “görə biləcəklər”. Hər bir institut təşəbbüs üçün “canlı müzakirələr meydanı” əldə etmiş olur. Bunun da təbii ki, həm yaradıcı, həm də psixoloji müsbət təsirləri mütləq olacaqdır. Bundan başqa, müzakirələr AMEA üçün aktual hesab edilən elmi problemlərin qoyuluşu, tədqiqat üsulları və konkret proqramlar üzrə reallaşması üçün lazım olan yaradıcılıq mühitini formalaşdıracaq.

İkincisi, direktorların kommunikativ əlaqələr nəticəsində real interdisiplinar yaradıcılıq mühitinin formalaşması imkanlarını yüksəltmələri ilə bağlıdır. İnterdisiplinar tədqiqat mühitinin real əsasında qnoseoloji və metodoloji sferaların qarşılıqlı əlaqəsində yaranması sonrakı mərhələ üçün əhəmiyyətli fəaliyyət platformasının əmələ gəlməsi anlamına gəlir. Bu xüsusiyyət isə müasir elmi araşdırma fəlsəfəsi üçün böyük əhəmiyyəti olan tədqiqat təşkilinin həm sırf yaradıcılıq imkanlarının inkişafına, həm də alınan biliklərin praktiki tətbiqi prosesinin səmərəli təşkilinə yeni təkan verməsi ilə əlaqəlidir. Məsələn, Direktorlar Şurası mexanizmi Azərbaycanda alimlərin elmi ünsiyyətlərinin inkişafına ciddi töhfə verə bilər. Bunu həm müxtəlif elmi nəşrlərdə dərc edilən əsərlərlə tanışlıq, həm də onların ortaq müzakirəsini təşkil etmək aspektlərində həyata keçirə bilərlər.

Məlumdur ki, müasir dövrdə alimlərin bir-birinin yaradıcılığı ilə tanışlığı prinsipi əl müsbət əhəmiyyət kəsb edir. Bir neçə alimin birlişib məqalələr və monoqrafiyalar yazması da başqa məqamlarla yanaşı, həm də ortaq ünsiyyət sahəsinin yaranmasına xidmət edir. Burada sözsüz ki, universal elmi linqvistik sahənin formalaşması baxımından da konkret perspektivlər meydana gələ bilər. Deyək ki, Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunun əməkdaşlarının “Elmi Əsərlər”də dərc olunan məqalələri ilə AMEA-nın digər

institutlarının əməkdaşlarının davamlı və sistemli tanışlığı və bu prosesin qarşılıqlı aparılması yekunda yaradıcı bəhrəsini verəcəkdir.

Fikrimcə, Direktorlar Şurasının bu funksiyaları yerinə yetirməsi həm yaradıcılıq, həm də işlərin təşkili baxımından faydalı ola bilər. Vurğulanan bütün sibtantiv və funksional özəlliklərinə görə, Direktorlar Şurasının yaradılmasını elmlərarası əlaqələrin inkişafı üçün səmərəli bir addım hesab edirik. Eyni zamanda bu mexanizmin AMEA-nın qarşısına qoyduğu milli ideya və ölkənin strateji inkişafı məsələlərinin araşdırılmasına öz töhfəsi ola bilər.

Təbii ki, 3 məqalədə AMEA kimi böyük elm təşkilatında tədqiqatın təşkilinin sinergizmini tam əhatə etmək mümkün deyildir. Belə bir məqsəd də qarşıya qoyulmamışdır. Eyni zamanda irəlilən fikirlər, sadəcə olaraq, bir tədqiqatçının mövqeyini ifadə edir.

Bununla yanaşı, bütövlükdə, AMEA-nın indiki rəhbərliyinin həyata keçirdiyi tədqiqat proqramları və fəaliyyətin təşkili fəlsəfəsinin təhlili göstərir ki, Azərbaycanın baş elmi təşkilatı dövlətçiliyə xidmət edən fəaliyyət istiqamətini seçmiş və bu istiqamətdə artıq konkret addımlar atır. Bu zaman Prezident İlham Əliyevin müəyyən etdiyi vəzifələr və elmi hədəflər rəhbər tutulur.

AMEA vurğulanan istiqamətdə yenilənərək tədqiqatların qarşılıqlı əlaqəsini və onların həyata keçirilmə mexanizmlərini də təkmilləşdirir. Əlbəttə, bu proses istənilən ölkədə müəyyən zaman ala bilər. Ancaq bir şey tam aydındır: AMEA rəhbərliyi bu elmi təşkilatın fəaliyyətini tamamilə dövlətçiliyə xidmət məcrasına yönəltdirir! Bu faktın özü böyük uğurların müjdəçisidir! Azərbaycan alimləri ilk növbədə Azərbaycan üçün çalışmalıdırlar!

**Füzuli QURBANOV,
XQ-nin analitiki,
fəlsəfə elmləri doktoru**